

DR. MENYHÁRD ATTILA

egyetemi tanár

Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Közgazdaságtan és Technológia jog Tanszék,

kutatóprofesszor

Nemzeti Közszo lgalati Egyetem EJKK Információs Társadalom Kutatóintézet

A FELELŐSSÉG ÚJ IRÁNYAI

<https://doi.org/10.61382/MJE.Ertekezések.2026.Menyhard.199>

Összefoglaló

A kártérítési felelősség a polgári jognak a leginkább dinamikus an fejlődő területe és voltaképpen a polgári jog bölcsője is. A kártérítési felelősség története a sumér király, Ur-Nammu (i.e. 2100–2050) törvényéhez vezethető vissza, aki a törvénykönyvben meghatározott személyi sérülések okozása esetén pénzfizetési szankciót írt elő.¹ Általános az a gondolat, hogy ahol jogosultság van, ott van a jogosultság megszegése esetén érvényesíthető jogorvoslati igény (remedy) is.² Ez fordítva is igaz: ahol van érvényesíthető jogorvoslati igény (remedy), ott van jogosultság is. A kártérítési felelősség megállapítása így a védett jogosultságokat, ezáltal pedig a jogilag védett érdekeket és értékeket határozza meg. A kártérítési felelősség ugyanakkor elsősorban kockázatteleépítési mechanizmus. A kártérítési felelősség egyre inkább externáliákat kiküszöbölő kockázatkezelési mechanizmusként működik, háttérbe szorítva a vétkes magatartás szankcionálását. Ez egyúttal válasz a technológiai fejlődés kihívásaira is. Egyre világosabb az igény az anyagi és az eljárási jog eszközrendszerének tudatos és egymásra reflektáló együtt alkalmazására különösen olyan esetekben, amelyekben az információhiány kockázatát kell allokálni. A kártérítési felelősség végső menedékként való használata erodálja a kártérítési felelősség dogmatikai határait, miközben valós társadalmi igényre ad választ, és szabályozási résekre mutat rá.

Kulcsszavak: kártérítési felelősség; anyagi és eljárási jog; technológiai fejlődés; társadalmi változások hatása

¹ Bár a törvénykönyv 300 évvel Hammurabi törvénykönyve előtt született, amely ezt a szabályt a talio elvére cserélte, mai szemmel mégis ez a korszerűbb és előremutató megoldás.

² JOHN C. P. GOLDBERG – BENJAMIN C. ZIPURSKY: *Recognizing Wrongs*. Cambridge – London, Belknap Press – Harvard University Press, 2020. 29.

1. A kártérítési felelősséget formáló hatások

A kártérítési felelősség közvetlenül képezi le a társadalmi értékrendet, továbbá társadalmi értékelést közvetít a bírósági döntéseken keresztül. Az elmúlt száz évben alapvetően két tényező befolyásolta a kártérítési felelősség alakulását. Az egyik tényezőt a társadalmi értékrend változása jelenti, a másik tényezőt pedig a technológiai változások hatása.

A társadalmi értékrend változásai azért jelentkeznek közvetlenül a kártérítési felelősséggel kapcsolatos bírósági döntésekben, mert a bírósági döntések értékközvetítő mechanizmusok. A kártérítési felelősség gyakorlatának a legpontosabb leírása a bírósági ítéletet értékelési folyamatként határozza meg.³ Ezen a mechanizmuson keresztül a bíróság úgy dönt az ügyben, hogy azonosítja és egymáshoz képesti súlyukban mérlegeli az adott tényállásban releváns értékek zárt körét, összehasonlítja és súlyozza ezeket az ügy tényállásának a kontextusában, valamint prioritásokat és jogpolitikai célkitűzéseket határoz meg. Ebből a szempontból a jog a társadalmi értékek átadásának és érvényesítésének mechanizmusaként írható le. Mivel az egyes esetek ilyen, kizárólag értékeken alapuló értékelése nem alakítható ki úgy, hogy egy strukturált rendszer alapját képezze, jogszabályokban – azaz normákban és doktrínákban – megalapozott érvekre van szükség. Ilyen struktúra hiányában nem lenne lehetséges a szakmai diskurzus és az érvek közös megértése, és e közös megértés nélkül nem lehet meghatározni a következtetések hatályát, illetve előre jelezni a más esetekre gyakorolt következményeket. A magánjogban a normák tartalmát a bíróságok határozzák meg az írott szabályok, doktrínák és nyitott szabályok konkretizálása révén. A kártérítési felelősség teljes rendszere ilyen értékelésre nyitott szabályokon nyugszik. A bíróság a megtérítendő kár értelmezésén, az okozati összefüggésen, a bizonyítási teher telepítésén keresztül vagy éppen a felróhatóság, a veszélyes üzem, az üzembentartó és hasonló fogalmak konkretizálásával a felelősséget ki tudja terjeszteni, de korlátozni is tudja.

Ami a technológiai fejlődés hatásait illeti, ennek egyik eredménye az, hogy a károk keletkezése kevésbé kapcsolható emberi magatartáshoz. Ezáltal számos esetben nem azonosítható olyan mulasztás, amelynek a szankcionálásával hatni lehetne a magatartás potenciális tanúsítóira. Ennek a potenciális hatásnak a hiányában nincs értelme prevencióban gondolkodni, de sokszor nem azonosítható a károkozó sem. Az okozati összefüggés folyamata is átláthatatlanná válik. A felelősség alapja nem a jogellenes károkozás, hanem a társadalmi kockázat telepítése lesz.

³ WALTER WILBURG: *Entwicklung eines beweglichen Systems im Bürgerlichen Recht*. Graz, Kienreich, 1950. 1. sk.; WALTER WILBURG: *Zusammenspiel der Kräfte im Aufbau des Schuldrechts*. *Archiv für die civilistische Praxis (AcP)*, 1964. (4), 364.

A jelenleg zajló digitalizációs technológiai forradalom egyik jellegzetes kísérő szava a technológiai fejlődés „diszruptív” hatása. A felforgató technológia azt a kihívást támasztja a jogászokkal és a joggal szemben, hogy újraértékeljük és újrágondoljuk az eddigi fogalmi és gondolkodási keretrendszerünket abból a szempontból, hogy mennyire tudják kezelni az új felelősségi helyzeteket. Ennek során alapkérdéseket kell feltennünk: miért kell a jognak (máshogy) reagálnia, hogyan kell ezt megtennie, és pontosan mit kell tennünk.⁴

2. Magatartás-szankció és direkt kockázattelepítés

A kártérítési felelősség kockázattelepítő szerepe általában véve, a hagyományos európai gondolkodásban és különösen a magyar jogi gondolkodásban, háttérbe szorul. Ennek oka valószínűleg az, hogy Marton Gézának az elsődlegesen kockázattelepítésen nyugvó megközelítésével szemben Eörsi Gyulának a prevenciószemléleten alapuló megközelítése érvényesült. A jogászai gondolkodásban a felelősség hagyományosan valamely kötelezettség elmulasztásának a következménye, ezért a polgári jogi felelősség is valamely magatartáshoz kapcsolódik, amely a polgári jog szempontrendszeré és mércéje szerint jogellenes, azaz károkozástól való tartózkodás követelményét előíró norma megsértésének a következménye. A kárteltepítéssel szemben ilyen módon teret nyert prevenciósz megközelítésnek az egyik elsődleges következménye az, hogy a kártérítési felelősséget valamely magatartás jogi következményének kezeljük; valójában kényszerűen magatartáshoz próbáljuk kapcsolni a felelősséget. Ez nem a magyar jog sajátossága, hanem általában is jellemző a tradicionális felelősségi szemléletre.

Ugyanakkor vannak olyan kártérítési felelősségi formák, amelyeknek a célja nem valamely károkozó magatartás szankcionálása, hanem valamely tevékenységgel járó kockázat telepítése. Ezek a felelősségi formák a történetiségükben és a telepített kockázat természetében is különböznek. Az épületkárokért való felelősség, az alkalmazott által okozott károkért való munkáltatói felelősség, a veszélyes üzemi felelősség vagy a termékfelelősség nem azért terhelik kártérítési kötelezettséggel a tulajdonost, munkáltatót, üzembentartót vagy a gyártót, mert nem a jog által elvárt magatartást tanúsították; nem is feltétlenül értékelendő körülmény, hogy bármely, felelősségi szempontból releváns magatartást tanúsítottak-e, vagy sem. Elsődleges szempont ennek során az externáliák elkerülése, azaz a tevékenység költségét, így a kár okozásával járó kockázatot is, oda kell telepíteni, ahol a

⁴ SIMON SINEK: *Start With Why*. London, Penguin Books, 2011. 20.

tevékenység előnyei jelentkeznek, vagy arra, aki a közgazdasági értelemben olcsóbb teherviselő („cheapest cost avoider”).

Az alábbiakban azokat a trendeket törekszünk azonosítani, amelyek a jelen és a közeljövő kártérítési felelősségi gondolkodását meghatározzák. Ezek alapvetően olyan társadalmi és gazdasági hatásokra vezethetők vissza, amelyeknek elsődleges gyökere a tömegességben, a károsodáshoz vezető egyre bonyolultabb okfolyamatokban és a technológiai fejlődés kockázatainak a telepítésében fogalmazhatók meg, továbbá olyan értékváltozásokban, amelyek egyre inkább keresik a felelős személyét, és a kártérítési felelősség expanzióját eredményezik.

3. Információhiány és a valószínűségek szerepe

A polgári jogi felelősség természete szükségképpen hipotetikus megközelítést hordoz. A teljes kártérítés elve alapján a károsultat megillető kártérítés mértéke az az összeg, amely alkalmas őt olyan helyzetbe hozni, mintha a károkozó magatartás következményeként előállt vagyoni hátrányt nem szenvedte volna el. Ezt a hipotetikus jelleget a megtérítendő kár, továbbá a felelősség feltételként megkövetelt okozati összefüggés is hordozzák. Mind a kár, mind pedig az okozati összefüggés megállapítása során a tényleges történéseket vetjük össze azzal az alternatív helyzettel, amely nem történt meg. Ilyen értelemben a kártérítési felelősségi helyzetek szükségszerű velejárója az információhiány. Mindaddig, amíg az alternatív valóság észszerű valószínűséggel megközelíthető és meghatározható a bíróság számára, a bizonyítottság alapját képező bizonyosság relativitásán túl lehet lépni, és az észszerű kétségeken túl bizonyosnak tekintett, meg nem valósult alternatív valóságból ki lehet indulni. A társadalmi és gazdasági viszonyok növekvő komplexitása miatt ugyanakkor sok esetben távolodunk az észszerű bizonyosság megállapíthatóságától, ami a bizonyítási teherrel küzdő felperes károsult számára nehéz helyzetet eredményez. Ilyen helyzetekben az információhiány kockázatát kell a jognak telepítenie. A kártérítési felelősségi gondolkodás számára ez azért is jelent külön kihívást, mert anyagi jogi és eljárásjogi helyzeteket együtt kell tudni értelmezni, szabályozni, illetőleg doktrinálisan megközelíteni.

Az információhiány kockázatának egyik telepítési lehetősége az, hogy a jog – akár szabályozás, akár bírói gyakorlat útján – meghatározza az információ rögzítésére és megőrzésére köteles felet; így ha az információ nem áll rendelkezésre, akkor ez már önmagában kizárja a fél mentesülési lehetőségét a felelősség alól. Ilyen megfontoláson alapszik az a bírói gyakorlat, amely egészségügyi szolgáltatók ellen indított perekben a dokumentáció hiányosságát az egészségügyi szolgáltató kockázatává teszi, erősen korlátozva annak a lehetőségét is, hogy a dokumentáció hi-

ányosságát más bizonyítási eszközzel, jellemzően tanúvallomásokkal pótolja a fél.⁵ A dokumentáció hiánya nem anyagi jogi szempontból alapoz meg felelősséget, hanem eljárásjogi eszközként telepíti a kockázatot, amennyiben az egészségügyi szolgáltató a dokumentációs mulasztás folytán eleve elzárja magát annak bizonyításától, hogy a szakma szabályai szerint, illetve az elvárható gondosságnak megfelelően járt el.⁶ Ez a megközelítés nem korlátozódik az egészségügyi szolgáltatói felelősségre. Építési vállalkozási szerződésekből eredő jogviták esetében az építési naplóba való bejegyzés vitatásának a hiánya megfordíthatja a bizonyítási terhet;⁷ indokolt lehet továbbá a fél bizonyítási lehetőségeinek a korlátozása akkor is, ha elmulasztotta az akadályoztatás tényét és annak okát az építési naplóban rögzíteni. Hasonló megközelítés lesz logikus azokban az esetekben is, amelyekben a mesterséges intelligenciát alkalmazó – akár egészségügyi szolgáltató, akár más fél – elmulasztja az emberi kontroll tényét és tartalmát rögzíteni a mesterséges intelligencia alkalmazásával hozott, illetőleg előkészített döntések során.

A valószínűségek kezelésének egyik kézenfekvő lehetősége a polgári jogi felelősség körében a valószínűségek növekedésének vagy csökkenésének az értékelése az okozati összefüggés vagy a megtérítendő kár körében (esély elvesztés). A magyar bírói gyakorlat erősen rezisztens az esély elvesztési doktrínával szemben. Orvosi műhibaperek esetében az újabb bírói gyakorlat elfogadja a gyógyulási esély elvesztésének a relevanciáját, más esetekben azonban nem hajlik erre. Érthető a gyakorlat tartózkodása abból a szempontból, hogy az esély elvesztésének a felelősséget megalapozó okozati összefüggésként vagy megtérítendő kárként való elismerése oldhatja az okozati összefüggés, illetőleg a megtérítendő kár bizonyításának a szükségességét. Ugyanakkor ennek az egyik következménye az, hogy valós jogserelmek kompenzáció nélkül maradnak. Az esély elvesztés kártérítési jogi relevanciájának az okozati összefüggést megalapozó tényezőként való elfogadása azonban nem jelentene törést abban, ahogy az okozatosságról gondolkodunk. Az okozatosság a mai gondolkodásban és gyakorlatban is valójában észszerű valószínűséget jelent. Nem tudjuk, hogy mi lett volna az alternatív valóság, de ha az okozati összefüggést bizonyítottnak tekintjük, akkor kellően biztosak vagyunk abban, hogy az alternatív tényállás a feltételezett módon alakult volna. Ezt tükrözi a bizonyítékok mérlegelése a polgári perben.

Az információhiány kockázatának az allokálására nemcsak anyagi jogi, hanem eljárásjogi eszközök is rendelkezésre állnak. A bizonyítási teher megfordítását a magyar bírói gyakorlat is megfelelő megoldásnak tekintette az információhiányos

⁵ PRIBULA LÁSZLÓ: Pótolható-e orvosi kártérítési perekben az egészségügyi dokumentáció hiányos-sága tanúvallomással? *Med. Et Jur.*, 2018. (2), 4–8.

⁶ Kúria Pfv.III.21.314/2021/5.; BH 2022.261.

⁷ Legf. Bír. Gf.II.710/1986.; BH 1987.93.

helyzetek kezelésére. Sajátos módon, az okozati összefüggés bizonyítási terhének a megfordítását a gyakorlat esély elvesztéseként kezelte.⁸ Ennek a gyakorlatban kialakított megoldásnak az eljárásjogi leképeződése lett a Polgári Perrendtartásban bevezetett bizonyítási szükséghelyzet. A bizonyítási szükséghelyzet (Beweisnotstand), általános kifejezésként azt a problémát fogalmazza meg, hogy a felperes károsult, akit a perben bizonyítási kötelezettség terhel, nem rendelkezik sem azzal az információval, sem azzal az eszközzel, amivel az alperes károkozó érdekkörben felmerülő körülményeket megismerhetné és bizonyíthatná. Erre a problémára alapvetően két megoldás van: a felperes számára biztosítani, hogy hozzáférjen az alperesnél lévő releváns információhoz vagy megfordítani a bizonyítási terhet. A „discovery” amerikai megoldása az előbbi utat követi, a magyar megoldás az utóbbit. A Ptk. felelősségi rendszere a kimentési ok kapcsán fordítja meg a bizonyítási terhet, a Polgári Perrendtartásnak a bizonyítási szükséghelyzetre vonatkozó szabályai pedig a felelősség bármely más releváns eleme kapcsán lehetőséget biztosítanak erre. A Pp. bizonyítási szükséghelyzetre vonatkozó szabályainak az előképét, a bizonyítási terhet például az okozati összefüggés kapcsán megfordító bírósági döntések adták;⁹ a Pp. szabályai azonban nem az információhiányra, hanem a bizonyítási eszközhöz való hozzáférés korlátaira fókuszálnak (Pp. 265. §).

4. Mesterséges intelligencia és felelősség

4.1. A mesterséges intelligencia sajátosságai

Anélkül, hogy a mesterséges intelligencia különböző aspektusaira részletesen kitérnénk, a mesterséges intelligencia rendszerét olyan, mesterségesen előállított, algoritmikusan működő rendszernek érdemes tekinteni, amely képes az algoritmusok és az adatelemzés alapján a világban cselekedni anélkül, hogy emberi vagy nem emberi beavatkozás irányítaná. A mesterséges intelligencia antropomorfizálása valószínűleg már meg nem állítható, de társadalmi előnyökkel nem járó folyamat. Jelenleg nincsen a társadalmi értékrendben azonosítható alapja annak, hogy a mesterséges intelligenciát emberhez hasonló dolgokként határozzuk meg, vagyis úgy írjuk le, mint olyan megépített rendszereket, amelyek fizikai és mentális cselekvőképeséget mutatnak, miközben biológiai értelemben véve nem élő orga-

⁸ Legfelsőbb Bíróság Pfv.20.799/2010/6.; BH 2012.10.

⁹ VARGA ISTVÁN (szerk.): *A Polgári Perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 2800. msz.

nizmusok.¹⁰ A mesterséges intelligencia alapvetően kifinomult algoritmikus rendszer, amely képes önállóan információt fogadni és továbbítani (összekapcsoltság), külső ingerekre autonóm módon reagálni, valamint a tapasztalatokból tanulni azáltal, hogy információt fogad, értékel, felhasznál és továbbít, továbbá tanulási képessége határozza meg jövőbeli reakcióit (intelligencia).¹¹ A komplexitás és az adatfüggőség az ilyen rendszereknek velejáró tulajdonságai. Működésüket olyan algoritmusok irányítják, amelyek szintén kölcsönhatásba lépnek egymással, és együtt kell működniük. Úgy vannak programozva, hogy reagáljanak; tanulási képességük is be van programozva. Vagyis az emberi tényező elsősorban a mesterséges intelligencia gyártása és üzemeltetése során, valamint a mesterséges intelligencia és az emberek közötti interakció során játszik szerepet.

4.2. A döntés

Viszonylag sok szó esik a mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért való felelősségről, ugyanakkor kevésbé vizsgált kérdés az, hogy a mesterséges intelligencia használata hogyan hat az azt alkalmazó egyén felelősségére.¹² Emiatt előtérbe kerül a döntés fogalma. Ezt jól jelzi az Európai Unió Bíróságának a SCHUFA-ügyben hozott ítélete,¹³ amely ugyan nem kártérítési felelősségi körben született, azonban előtérbe helyezi azt a kérdést, hogy a gépi támogatással meghozott döntések esetében mit jelent a döntés maga, azt milyen folyamatként modellezzük, és ahhoz milyen emberi, illetőleg gyártói vagy üzemeltetői felelősség kapcsolódhat. Ehhez vizsgálni és azonosítani kell az emberi és a gépi tényező szerepét és határait. Az a gondolat, hogy a gépi és az emberi közreműködés elválaszthatatlansága miatt ún. felelősségi rés (liability gap) keletkezik, az álláspontom szerint azért nem mutat helyes irányba, mert a felelősség nem feltétlenül magatartásalapú, és a jog már kialakította azokat a felelősségi formákat, amelyek gépek működése esetén azok gyártóira, üzemeltetőire vagy használóira tudja telepíteni a gépek által okozott károk kockázatait. Így felelősségi rés semmiképpen sem keletkezik, a kérdés csupán az, hogy meddig terjed a használó felelőssége, és hol

¹⁰ NEIL M. RICHARDS – WILLIAM D. SMART: How should the law think about robots? In: RYAN CALO – A. MICHAEL FROMKIN – IAN KERR (eds): *Robot Law*. Edward Elgar, 2016. 3–22., 6. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781783476732.00007>

¹¹ F. PATRICK HUBBARD: Allocating the risk of physical injury from “sophisticated robots”: Efficiency, fairness, and innovation. In: RYAN CALO – A. MICHAEL FROMKIN – IAN KERR (eds): *Robot Law*. Edward Elgar, 2016. 25–50., 25. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781783476732.00009>

¹² Vö. PUSZTAHELYI RÉKA: Emberi döntéshozatalt segítő, illetve kiváltó mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért való felelősség. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020. (3), 132–139.

¹³ ECLI:EU:C:2023:957, C-634/21. sz. ügy.

kezdődik az üzemtartóknak vagy a gyártóknak a felelőssége. Ennek kapcsán szükséges lehet újraírni az elvárhatósági mércéket.

4.3. Felelősség mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért

A mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért való felelősség kapcsán alapvetően két kérdés merül fel. Az egyik kérdés az, hogy mennyire különleges az a probléma, amelyet a mesterséges intelligencia alkalmazása felelősségi szempontból jelent, azaz valóban új problémával szembesülünk, vagy csak régi, de legalábbis meglévő felelősségi problémák merülnek fel új ruhában? A másik kérdés pedig az, hogy legalább európai uniós szinten egységesíthető-e a mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért való felelősség rendszere?

Ami az első kérdésre adható választ illeti, a jog nagyon régóta ismer olyan felelősségi struktúrákat, amelyek mások vagy dolgok által okozott károk kockázatait telepítik nem magatartás-alapon. A miért-hogyan-mit kérdéssorban a miért-re keresett válasz körében elsősorban azt kell vizsgálnunk, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazása mennyiben eredményez új kockázati helyzeteket. A mesterséges intelligencia alkalmazása kapcsán elsősorban az átláthatatlan okozati folyamatokat, az alapjogok sérelmének nagyobb kockázatát és a kockázatok tömeges jellegét tudjuk azonosítani. Úgy tűnik, hogy növekszik az információhiány, és társadalmi szinten növekszik a kockázat mértéke, azonban maga a kockázat, amely keletkezik, nem újszerű. Abból érdemes tehát kiindulnunk, hogy a kártérítési felelősség jog jelenlegi eszközrendszere alapvetően alkalmas a mesterséges intelligencia által keletkezett károkért való felelősség kezelésére. A mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott kár a szerkezetében leginkább az állatokért való felelősségre hasonlít, ugyanakkor növekszik a technológiának való kiszolgáltatottság. Emiatt joggal kerül előtérbe a gyártó felelőssége. Az állatok, akárcsak a robotok, képesek információt fogadni és továbbítani, külső ingerekre önálló fizikai mozgással reagálni, valamint tapasztalatok alapján tanulni. Az állatok által okozott károkért való felelősséget illetően a római jog már megadta a válaszokat, és minden mai jogrendszerben léteznek megoldások erre a felelősségi helyzetre.¹⁴ A kártérítési jog rugalmas rendszere¹⁵ meglehetősen nyitott fogalmakra épülő elméleti keretet biztosít, amely széles mozgásteret hagy a bíróságoknak az egyes esetekben a társadalmi értékelésnek megfelelő döntéshozatalhoz.

¹⁴ COSIMA MÖLLER: Haftungskonzepte im römischen Deliktsrecht. In: SABINE GLESS – KURT SEELMANN (Hrsg.): *Intelligente Agenten und das Recht*. Nomos, 2016. 119–140.

¹⁵ HELMUT KOZIOL: Das bewegliche System: Die goldene Mitte für Gesetzgebung und Dogmatik. *Austrian Law Journal*, 2017. (3), 160.

Az átláthatatlan okozati folyamat sem teljesen új jelenség, valójában már a veszélyes üzemi felelősségnek is velejárója ez. Az átláthatatlan okozati folyamat valójában információhiány, amelynek kockázatát anyagi jogi és eljárásjogi eszközökkel megfelelően lehet telepíteni. Az anyagi és az eljárási jog együtt tud megfelelő választ nyújtani az ebből eredő kérdésekre. Ennek kapcsán problémát okoz, hogy a jelenlegi szakmai gondolkodást az anyagi jogi szemlélet dominálja.

4.4. Az újszerű megközelítés szükségessége

A mesterséges intelligencia által okozott károkért való felelősség ugyanakkor innovatív megközelítést igényel a felelősségi és biztosítási rendszerek terén. Ez az innovatív megközelítés azonban nem a strukturális keret szintjén, hanem jogpolitikai szinten szükséges. A technológia problémája, legalábbis a felelősségi kérdések szempontjából, annak komplexitásában és alkalmazásának idődimenziójában rejlik, azaz abban, hogy általában hosszú távon történő működésre tervezik. A komplexitás azt jelenti, hogy a mesterséges intelligencián alapuló technológia adatok elemzésén alapuló algoritmusok által vezérelve működik. A különböző fejlesztők által létrehozott algoritmusok olyan hardver- és perifériakörnyezetben lépnek kölcsönhatásba és kommunikálnak egymással, amelyeket szintén különböző szervezetek állítottak elő, miközben az ilyen komplex rendszerek üzemeltetésének eredményét olyan meglehetősen érzékeny ágazatokban, mint az egészségügy, a közlekedés vagy a biotechnológia, a feldolgozott adatok határozzák meg. Ez a komplexitás meglehetősen megnehezíti a magatartás vagy az okozati összefüggések, valamint a felelősséget megalapozó költségek és hasznok azonosítását. Megnehezíti a bizonyítékok beszerzését is a polgári eljárásokban. Ez a jelenség,¹⁶ amely a bizonyítási teher megfordulásához vezet, nem új keletű a magánjogban és a peres eljárásokban. A technológia alkalmazásának összetettsége azonban korlátozza ennek a használhatóságát. Mivel feltételezzük, hogy az ilyen technológia hosszabb távon működik, azok a megközelítések, amelyek a felelősséget a jogsértés időpontjában értékelik, ebben a technológiai környezetben már nem tarthatók fenn. Ezért olyan megközelítésre van szükség, amely figyelembe veszi e rendszerek működésének időbeli dimenzióját és a rájuk való tartós támaszkodást.

Jogpolitikai szinten a jogrendszereknek két egymással ellentétes szempontnak kell megfelelniük. Az első az, hogy a személyeket és a vagyont védeni kell, és ezt a

¹⁶ WANNES VANDENBUSSCHE: Dealing with Evidentiary Deficiency in Tort Law. *The International Journal of Procedural Law*, 2019. (1), 50–75.

védelmet a magánjogban elsősorban a felelősségi szabályok biztosítják. A második viszont a közérdek és az innováció támogatására irányuló közösségi igény.

A mesterséges intelligencia alapvető jellemzője az adatfüggőség, az autonómia, a kommunikáció és az interakciók. E komplex rendszer fontos elemeit monopóliumok védik, azaz az adatok feletti rendelkezési jog, a szellemi tulajdonjogok és a rendszerek feletti tulajdonjogok. E monopóliumok hátterében az innováció ösztönzése, azaz a közérdek áll. A komplexitás következményei miatt felül kell vizsgálni az ilyen monopóliumok határait, és meg kell fontolni, hogy milyen mértékben korlátozhatók ezek a monopóliumok akár a fogyasztók, akár az ilyen rendszerek működéséhez kapcsolódó más felek tekintetében. A mesterséges intelligencia meghibásodása a társadalomban a legmagasabb szinten védett érdekek, azaz az élet, az egészség és a testi épség sérelmét eredményezheti, ami a jogrendszereket egy meglehetősen szigorú felelősségre kényszerítené. Ha a felelősség kockázata túl magas, az erős ösztönzőt jelent a potenciális károkozó számára az ilyen kockázatok elkerülésére; ez azonban sokszor az innováció akadályát képezi. Az innováció a társadalmak fejlődésének kulcsfontosságú tényezője, valamint a gazdaság versenyképességének növelésében is meghatározó szerepet játszik. Ezért a jognak támogatnia kell az innovációt. Az innováció azonban szükségszerűen kockázatokkal jár. Ha ezeket a kockázatokat az innovatív technológiák fejlesztőire és alkalmazói-ra hárítják át, az kockázatkerülésre ösztönöz, ami gyengíti az innovatív technológiák fejlesztésére irányuló ösztönzőket. A technológiai fejlődés jogi kereteinek fontos eleme a kutatás és fejlesztés kockázatainak elosztása. Az ilyen kockázatmegosztás sarokkövei a felelősség és a biztosítás. Már most nyilvánvalónak tűnik, hogy a kockázatmegosztás, amelynek keretében a kutatóintézetek, a gyártók és a szolgáltatók felelősséggel tartoznak a mesterséges intelligencia és a biotechnológia fejlesztéséért és bevezetéséért, hamarosan eléri a határait. Az egészségügyi szektor, az élelmiszeripar és a közlekedés (beleértve a gépjárműgyártást is) az iparágak legsebezhetőbb ágazatai. Az élet, az egészség és a testi épség a társadalom legmagasabb szintjén védett értékek, és az ezekben az ágazatokban gyártott és forgalmazott termékek és szolgáltatások konkrét személyi sérülési kockázatokat hordoznak magukban. Emiatt az ilyen kockázatok megosztása rendkívül fontos, és a kártérítési jogban meglehetősen érzékeny kérdés. A probléma azonban az, hogy a hibás magatartás és az okozati összefüggés megfelelő értékelése szinte lehetetlen lesz a technológia összetettsége, valamint az ilyen termékek gyártása és szolgáltatások nyújtása mögött álló együttműködési hálózat miatt.

Az egymásnak ellentmondó követelmények a szabályozás heterogenitásához vezetnek. Ez azt jelenti, hogy minél magasabb szintű a sérült védett érdek (például személyi sérülés esetén), annál magasabb a megkövetelt magatartási standard, és

annál kockázatkerülőbb a megkövetelt döntéshozatali hozzáállás. Az alacsonyabb szinten védett érdekek (például anyagi érdekek) nagyobb kockázatot tűrnek; jó példa erre a „business judgment rule” a társaságok igazgatói felelősségének összefüggésében. Vagyis a kártérítési jog bizonyos mértékig tolerálhatja a kockázatvállalást, ha azt a védett érdekek indokolják. A kártérítési jog emellett tolerálhatja a törvényi szabályok megsértését is, ha az személyi sérülés vagy más súlyos kár megelőzéséhez szükséges volt (például a sebességkorlátozás túllépése a közúti forgalomban baleset megelőzése érdekében). Az egyik legnagyobb kihívást jelentő etikai és jogi paradoxon ezen a területen az, hogy milyen mértékben programozható a jogellenesség, és hogy előírható-e ilyen programozott jogellenesség, ha az megelőzhet baleseteket vagy más káros eseményeket.

4.5. A beleegyezés

Hasonlóképpen újragondolást igényel a beleegyezés fogalma a digitális környezetben. A beleegyezés a kártérítési felelősségnek közvetlenül is fontos eleme, mert a károsult beleegyezése jogszerűvé teszi a károkozást és ezzel kizárja a károkozás jogellenességét. A beleegyezés továbbá jogszerűvé teszi a személyiségi jogokba való beavatkozást is, így közvetve is hat a kártérítési felelősségre. A beleegyezés akkor tekinthető autonómnak és így érvényesnek, ha önkéntes, és ha kellően informált helyzetben született. A tájékozott beleegyezés (informed consent) elve nemcsak az egészségügyi szolgáltató jogviszonynak és az egészségügyi szolgáltatók felelősségének a paradigmatisztikus tétele, hanem általános követelmény minden olyan esetben, amikor a másik személy jogosultságaiba való beavatkozást a beleegyezés teszi jogszerűvé. Ahogy azt a MeToo mozgalom kapcsán felmerült társadalmi diskurzusok is mutatták, a beleegyezés önkéntessége és informáltsága, korlátai, visszavonhatósága olyan kérdések, amelyek társadalmi értékeléstől függenek. A beleegyezés leginkább skálán értelmezhető, ahol a skála egyik végén azok a magatartások vannak, amelyeket a másik fél beleegyezése sem tehet jogszerűvé, a másik végén pedig azok, amelyek beleegyezést nem igényelnek. A két végpont között a beleegyezés jogszerűsége további feltételek függvénye. A beleegyezés valójában az autonómia működése, annak tartalmával, korlátaival és védelmével együtt.¹⁷

¹⁷ NANCY S. KIM: *Consentability: Consent and Its Limits*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019. 73.

5. Platformok felelőssége

A jog minőségének egyik fontos jellemzője az, hogy milyen szempontok szerint képez kivételeket a szabályok alól. A jogi normák alkalmazása a minősítéstől, az értelmezéstől, valamint attól az elvtől függ, hogy ugyanazt az esetet ugyanúgy, a különböző eseteket pedig eltérően kell értékelni. A modern jogrendszerek a kivételeket jogpolitikai alapon hozzák létre,¹⁸ és a kivételek meghatározásakor a jognak koherensnek és következetesnek is kell lennie. A technológiai fejlődés produktumai kapcsán a kérdés az, hogy az új jelenségek beilleszthetők-e a meglévő jogi keretekbe, vagy kivételt képeznek az eddig kialakult szabályaink és a joggyakorlat alól, és új, az eddigi hasonló jelenségekhez képest eltérő követelmények alá kell, hogy vessük őket, ami a rájuk alkotott specifikus jogi keretrendszerrel jelenti majd. Ennek egyik jellemző példája a platformok jogi státuszának a megítélése. Nagyon komoly kérdések vetődnek fel a közösségi platformok működése, a platform-munka jogi megítélése, a platformok felelősségének a meghatározása kapcsán.

Az alábbiakban ezt a problémát az online kereskedelmi közvetítő platformok felelősségének a megítélése kapcsán vizsgáljuk. Az online kereskedelmi közvetítői platformok megjelenése felveti azt a kérdést, hogy egy kereskedelmi platform felelősségre vonható-e a platformon értékesített áruk hibáiból eredő károkért. Mivel már létezik stabil ítélkezési gyakorlat, amely megállapítja, hogy az épületekben működő fizikai piacterek (aukciós házak, vásárcsarnokok) esetében a piactér üzemeltetője nem vonható ilyen felelősségre, az elsődleges kérdés az, hogy az online piactér üzemeltetője és a fizikai piactér üzemeltetője ugyanabban a helyzetben van-e, és így felelősségüknek is azonosnak kell-e lennie; vagy a helyzetük eltérő, és ezért felelősségüknek is eltérőnek kell lennie.

Sajátos jellemzőik miatt a digitális gazdaság térnyerésével elterjedt online kereskedelmi közvetítői platformok nehezen illeszthetők be a hagyományos magánjogi keretekbe. Noha az online platformok üzemeltetői formálisan a klasszikus alkuszi pozícióhoz közelítenek, jogi státuszuk határai és az ügyletben részt vevő felek felé tételezett lojalitási kötelezettségük a mai napig tisztázatlanok. Ezek a szervezetek valójában messze túllépik a passzív közvetítés kereteit: *de facto* szabályozóként működnek a digitális piacon. Egyedülálló autonómiájuknak köszönhetően egyoldalú jogkörrel rendelkeznek a piaci feltételek kialakítására, a platformhoz való hozzáférés korlátozására (szűrés vagy kizárás útján), valamint a felhasználók piaci magatartásának kötelező jellegű monitorozására és szankcionálására.

¹⁸ JUSTIN STEINBERG: *Dante and the Limits of the Law*. Kindle Edition. Chicago, University of Chicago Press, 2013. 128.

A felelősségre vonatkozó hagyományos teleológiai megközelítés, összhangban az uralkodó joggyakorlattal, ellenzi a platformüzemeltető felelősségre vonását, alapvetően azon jogi elvre hivatkozva, hogy a platform a jogi ügyletben nem minősül eladónak. Következésképpen az üzemeltető nem vonható felelősségre a hibás teljesítésből eredő szavatossági kötelezettségekért. A platform sem eladó, sem gyártó; ezért a szavatossági szabályok és a termékfelelősség nem vonatkoznak rá. A platform üzemeltetője ténylegesen nincs befolyással a termékgyártó magatartására, és objektíven képtelen előzetes, rendszeres ellenőrzéseket végezni a platformon keresztül értékesített termékek fizikai minőségére és biztonságára vonatkozóan. Így nem állapítható meg a felelőssége az általános deliktualis felelősségi standardok szerint sem, mert nem okoz kárt, és a felróhatósága is hiányzik. A meglévő felelősségi keretek szigorú alkalmazásából levezetett általános magánjogi következtetés szerint a platform üzemeltetője ezért nem visel felelősséget.

Ezzel szemben egyre nagyobb teret nyernek a jogpolitika és a károsult felek érdekei mentén megfogalmazott érvek, amelyek a platform közvetlen felelősségének megállapítását szorgalmazzák. Ez a megközelítés azon az előfeltevésen alapszik, hogy a platform üzemeltetője diszkrecionális jogkörrel rendelkezik annak eldöntésében, hogy mely résztvevők számára biztosít értékesítési platformot. A gazdasági elemzés módszertana alapján a platformot a „legolcsóbb kockázatviselőnek” tekintik, amely képes a kockázatokat minimalizálni és a jogsértéseket a legalacsonyabb társadalmi és tranzakciós költségek mellett megelőzni. A károsultak érdekeinek a hatékony védelme is megköveteli ezt a paradigmaváltást. A globális ellátási láncokban a platform gyakran az egyetlen elérhető, felelősségre vonható és fizetőképés fél, például abban az esetben, ha a tényleges eladó külföldi vagy csődbe ment. A platformot üzemeltető felelősségének megállapítását alátámasztó másik érv az, hogy az üzemeltető van a legjobb helyzetben a károk megtérítésére, miközben a keletkező kockázati költségeket a piacra lépő eladókkal (gyártókkal) kötött szerződésében és az alkalmazott díjazás révén internalizálni tudja.

Ezenkívül a felelősség megosztása hatékony megelőző ösztönzőként szolgálna, arra késztetve az üzemeltetőt, hogy szigorúbban ellenőrizze és korlátozza a jogsértő eladók jelenlétét a platformon, mivel az üzemeltető jelentősen kedvezőbb strukturális helyzetben van, mint a fogyasztó, a veszélyes vagy hibás termékek forgalmazásának megakadályozása tekintetében. A fentebb ismertetett, a felelősség megosztását támogató érvekkel („Pro”) összhangban már most is megfigyelhető egy egyértelmű, precedensértékű változás az amerikai bírósági gyakorlatban. A *Bolger v. Amazon* (2020),¹⁹ az *Oberdorf v. Amazon Inc.* (2019)²⁰ és a *Loomis v. Amazon LLC* (2021)²¹

¹⁹ *Bolger v. Amazon.com, LLC*, D075738, 2020 WL 4692387, at 5 (Cal. Ct. App. Aug. 13, 2020).

²⁰ *Oberdorf v. Amazon.com Inc.*, No. 18-1041 (3d Cir. 2019).

²¹ *Loomis v. Amazon.com LLC* (2021), 63 Cal.App.5th 466.

ügyekben hozott haladó bírósági döntések paradigmaváltást jeleznek, mivel a bíróságok már kiterjesztették a szigorú termékfelelősséget az online piactér-üzemeltetőkre. Végso jogi következtetésként megállapítható, hogy az online kereskedelmi közvetítői platformok strukturális és funkcionális helyzete minőségileg és alapvetően eltér a hagyományos, fizikai piacok vagy aukciós házak szerepétől. Ezért jogpolitikai megfontolások alapján az online kereskedelmi platformok felelőssége – ellentétben a vásárcsarnokokkal és aukciós házakkal – megállapítható. Ez új precedenst teremt.

6. A felelősség mint végső menedék

A jogilag védett érdekek szövedéke időnként vagy helyenként hiányos: vannak olyan károkozó vagy felróható magatartások, amelyek úgy okoznak hátrányt, hogy azokat a jog nem kompenzálja. Így például léteznek olyan tulajdonjog-korlátozások, amelyek a tulajdont nem elvonják, hanem a tulajdon használatát korlátozzák. Ezek a korlátozások, mint például a távvezeték építési-kivitelezési munkáival járó zavarás tűrése, mobiltelefon-átjátszótoronyok építése, személyiségi jognak nem minősülő alapjogok sérelme, az állam jogalkotási tevékenysége, nyilvánvalóan hátrányt okoznak a károsultnak, azonban a jogellenesség, a felróhatóság, vagy éppen az okozati összefüggés bizonyíthatatlansága miatt a sérelmet szenvedett félnek nincs lehetősége a kompenzációra.

Ilyen helyzetekben a kártérítési felelősség végső menedékké válik, és a bíróságok, a társadalmi igazság biztosítása iránti igény kielégítése érdekében akár inkonzekvensen is alkalmazhatják.

A Kúria 8/2025. (Jpe.IV.60.038/2024/13.) sz. Jogegységi határozata például azt a korábbi gyakorlatot szüntette meg, amely az ügyvéd olyan mulasztása esetén, amikor nem nyújtotta be a bírósághoz határidőben a keresetlevelet vagy a jogorvoslati kérelmet, sérelemdíjat ítélt meg az ügyfél felperes javára a bírósághoz való fordulás alkotmányos jogának a megsértése miatt. A Kúria jogegységi határozatának tárgyát a magyar kártérítési jogban még megoldatlan esély elvesztés kérdése képezte. Az ügyvédek szakmai gondatlanságával kapcsolatos ügyekben jellemzően előfordul, hogy az ügyvéd elmulaszt betartani egy eljárási határidőt, vagy elmulasztja a követelés érvényesítésének jogi kereteiről szóló releváns információk átadását, és ennek következtében az ügyfél elveszíti azt a lehetőségét, hogy követelését jogi eljárás keretében érvényesítse, illetve hogy az alsóbb fokú bíróságok ítéletét a felsőbb bíróságok felülvizsgálják. Még ha az ügyvéd gondatlansága egyértelműen megállapítható is, a felperesnek bizonyítania kell a kárt, valamint a kár és az ügyvéd gondatlansága közötti okozati összefüggést is. A probléma a bizonyítékok hiánya, mivel nem lehet megítélni, mi történt volna, ha az ügyvéd időben be-

nyújtotta volna a fellebbezést, vagy megfelelően rendelkezésre bocsátotta volna a szükséges információt.

Az okozati összefüggés hagyományos megközelítés szerinti értékelése megkövetelné a bíróságtól, hogy megjósolja egy soha le nem zajlott eljárás kimenetelét, valamint egy soha meg nem hozott ítéletet. Ezt a bizonyítási módszert „árnyékpernek” nevezik, utalva arra, hogy a bizonyítékok gyűjtése során a bíróság azt értékeli, mi lett volna egy másik eljárás kimenetele. Ezt a megoldást a magyar bíróságok elutasítják a megközelítés rendkívül hipotetikus jellege miatt. Egyértelműnek tűnik, hogy egy ilyen helyzetben az ügyvéd mulasztásának a következtében az ügyfél nem az eredeti követelést veszítette el, hanem az annak érvényesítésére nyitva álló esélyét. Alapvetően vagy a bizonytalanság kockázatát kell a felek között megosztani, vagy a valószínűségeket kell értékelni. Ennek elérésére két módszer tűnik lehetségesnek. Az első az okozati összefüggésre, a második pedig a kárra (kártérítésre jogosító veszteségre) összpontosít. A magyar eljárási jog a bizonyítékok szabad értékelésének elvén alapul, vagyis a bíróság feladata a bizonyítékok mérlegelése és saját következtetéseinek levonása.

A bizonyítási mérce hagyományosan úgy tűnik, hogy a bizonyítékok olyan értékelése, amely minden észszerű kétséget kizár.²² Bár a bíróságok az orvosi műhibaperekben hajlamosak elfogadni az esélyvesztést az okozati összefüggés megállapításának alapjaként, ezt a megközelítést nem terjesztik ki más típusú ügyekre, és nem alkalmazzák általánosan. A bíróságok bizonyíték- vagy információhiány esetén bizonyos esetekben megfordíthatják az okozati összefüggés bizonyítási terhét, ahogyan azt az orvosi műhibaügyekben is tették, de eddig ezt az „eszközt” nem alkalmazták ügyvédi szakmai gondatlanság esetén. A Pp. szabályai ezt is lehetővé tennék. A Pp. 265. §-a szabályokat tartalmaz arra az esetre, amikor a felperes nem tudja bizonyítani az állított tényeket, de az alperestől elvárják, hogy bizonyítsa, hogy az állított tények nem igazak (bizonyítási szükséghelyzet). Ilyen esetekben a bíróság az állított tényeket igaznak fogadhatja el. Mivel azonban az ügyvédek szakmai gondatlanságával kapcsolatos ügyekben az ügyvéd nincs abban a helyzetben, hogy bizonyítsa az okozati összefüggés hiányát, a bíróságok, legalábbis eddig, nem alkalmazzák ezt a szabályt ilyen esetekben.

Az okozati összefüggés vizsgálata során a bíróságok megállapíthatják, hogy az okozati összefüggés bizonyítékaként egy bizonyos valószínűségi szintet fogadnak el. Ez olyan eljárási megközelítés, amelyet a bizonyítási mérce összefüggésében kell értelmezni. A magyar bíróságok nem alkalmazzák ezt a megoldást, és továbbra is azt az elvet követik, hogy az okozati összefüggést a fent meghatározott szabványok szerint kell bizonyítani. A kárra összpontosító másik megközelítés szerint az oko-

²² VARGA: *A Polgári Perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. 2984. msz.

zati összefüggést az ügyvédek gondatlansága és az esélyvesztés között kell megállapítani, és az ilyen veszteség (kár) értékét az elvesztett esély valószínűsége alapján kell értékelni. Ez a megközelítés szintén megköveteli az eddig alkalmazott bizonyítási standardok felülvizsgálatát. A bíróságok eddig elutasították az esélyvesztésre vonatkozó elvek alkalmazását az orvosi műhibaügyeken túl. Ennek következménye, hogy az ügyvéd gondatlansága miatt a felperes nem részesül kártérítésben. Emiatt a bíróságok bizonyos mozgásteret találtak a nem vagyoni kártérítés megítélésében, amely az ügyfél számára az ügyvéd gondatlansága miatt elszenvedett sérelem ellentételezéseként szolgál. Ez a megoldás jogtudományi szempontból egyértelműen helytelen volt, mivel a bírósághoz fordulás nem minősülhet az ember veszélyeztetett jogának. Másrészt a bíróságok kénytelenek voltak ezt az utat választani az igazságyújtás biztosításának érdekében. A Kúria következtetése és az ebben az egységesítő határozatban megfogalmazott jogértelmezés helyes a jog elméleti és jogtudományi egyértelműsége szempontjából. Ugyanakkor az eredmény, miszerint a lehetőségvesztésre és a sérelemdíj megítélésére vonatkozó jogtani korlátok miatt az ügyfelek nem igényelhetnek semmiféle kártérítést ügyvédek gondatlansága miatt, társadalmi szempontból elfogadhatatlan.

Egy másik problémakörben felmerült olyan javaslat, amely a közérdekű beruházások védelmében ártértékelné a zavarás fogalmát. A javaslat lényege, hogy a közérdekű zavarás *ex lege* (törvény erejénél fogva) minősüljön szükségesnek. Ebből következően a szomszédos ingatlanok tulajdonosai kötelesek lennének tűrni a közérdekű tevékenységgel járó zavarást. Ez a megközelítés azonban azzal jár, hogy ha a jogalkotó a közérdekű zavarást szükségesnek (és ezáltal jogszerűnek) minősíti, akkor a magánjogi dogmatika szerint a szükséges zavarás jogszerű beavatkozásnak minősül. Mivel a jogszerű beavatkozás fogalmilag kizárja a jogellenességet, kártérítési kötelezettség (Ptk. 6:519. §) nem terhelheti a zavarót. Ez a megoldás látszólag védi a közérdekű beruházót (például a telekommunikációs szolgáltatót), ám teljesen védtelenül hagyja a tulajdonost. Amennyiben a zavarás jogszerűvé válik, de mellette nem jön létre egy speciális kártalanítási (kompenzációs) jogcím, a tulajdonosoknak egyoldalúan, ellentételezés nélkül kell elviselniük a tulajdonukban beálló értékcsökkenést.

A feszültségek egyik jellemző példáját a mobiltelefon-hálózatok kiépítésével kapcsolatos perek jelentik. Az átjátszótoronyok felépítése szinte minden esetben jelentős mértékben csökkenti a szomszédos ingatlanok piaci és forgalmi értékét. Mivel a jogalkotó nem biztosított speciális kompenzációs rendszert ezekre az esetekre, a bírói gyakorlat kénytelen volt a kártérítési felelősség általános szabályához (Ptk. 6:519. §) nyúlni.

A jogalkalmazási bizonytalanságokat a Jpe.II.60.040/2023/8. számú jogegységi határozata rendezte, amely a következő kulcsfontosságú megállapításokat tette. Az

átjátszótoronyok által okozott károk megtérítése iránti perekben a zavarás szükségességét (jogszerűségét), illetve a felróhatóság hiányát az alperesnek (a mobilcégnek) kell bizonyítania. Ha ez nem sikerül, a perbeli következmények őt terhelik. A lakosság körében az elektromágneses sugárzástól való szubjektív félelemérzetet (mint objektív társadalmi tény) az ingatlan forgalmi értékének csökkenése körében, a vagyoni kárigény részeként értékelni kell. Nem azt vizsgálja a bíróság, hogy a sugárzás egészségügyi határérték alatt van-e, hanem azt, hogy a torony jelenléte a piacon objektíven csökkenti-e a vevők vételi hajlandóságát. Az ingatlan forgalmi értékének csökkenését mint kárt, a károkozás időpontjára vetítve, igazságügyi ingatlanforgalmi szakértői bizonyítással kell megállapítani. Az építésügyi és közgazgatási szabályok megtartása, valamint a jogerős hatósági engedélyek birtoklása önmagában nem jelenti azt, hogy az alperes eljárása polgári jogi értelemben is jogszerű lett volna. A magánjogi jogellenesség független a közigazgatási jogszerűségtől. Ez a gyakorlat ugyanakkor rendkívül problematikus helyzetet teremt. A jól működő mobiltelefon-hálózat vitathatatlanul közérdek. Ugyanakkor ezek a toronyok fizikai és földrajzi okokból ritkán építhetők fel úgy, hogy senkit se zavarjanak. Ebben a környezetben a „felróhatóság” kimentési bizonyítása szinte lehetetlen a telekommunikációs cégek számára. Végül a társaságok „állják a számlát”, miközben a velük szemben támasztott kártérítési igények kimenetele teljesen kalkulálhatatlan. Mivel magánjogi kártérítésről van szó, ezt a pénzügyi terhet a cégek rendkívül nehezen vagy egyáltalán nem tudják továbbhárítani az államra (amelynek érdekében a közérdekű hálózatfejlesztés valójában zajlik). Emiatt a piaci szereplők részéről elemi igényként jelent meg a szabályozási kiszámíthatóság.

A Ptk. 5:27. §-ának alapvető problémája, hogy a jogirodalomban és a gyakorlatban sem tisztázott a természete: önálló kártalanítási jogalap vagy csupán egy deklaratív utaló szabály, amely önmagában nem alapoz meg kártalanítási igényt, és a tulajdonos csak akkor követelhet kártalanítást, ha létezik egy másik, ágazati törvény, amely erre kifejezetten feljogosítja? A szövegben szereplő, „az erre jogszabályban feljogosított személyek” fordulat egyértelműen utaló, keretjelleget sejtet, és nem a szabály autonóm alkalmazásának az irányába hat. Ráadásul a norma nem határozza meg a kötelezettet (ki fizesse a kártalanítást: az állam, a hatóság vagy a beruházó?), ami jogbizonytalanságot eredményez. Mivel a közérdekű használat és a kisajátítási jogszabályok nem nyújtanak megnyugtató megoldást a részleges értékcsökkenések kompenzálására, a bíróságok kénytelenek jogalkalmazási kerülőutakat alkalmazni. Ennek elsődleges eszköze, hogy a klasszikus kártérítési felelősséget (Ptk. 6:519. §) kártalanítás-helyettesítőként alkalmazzák; ez azonban feszültséget teremt a jogállamiság és a hatalommegosztás elveivel. A bíróságok lényegében jogalkotói mulasztásokat „foltoznak be”.

Amennyiben a jogalkotó elmulasztja a tulajdonjog részleges korlátozásának adekvát, kiszámítható és közjogi alapú kártalanítási szabályozását, felmerül az állam kártérítési felelőssége a hibás vagy hiányos jogalkotásért. Ha a bíróságok a kártérítési dogmatika kereteinek a megbontásával kénytelenek igazságos döntéseket hozni, az valójában a jogalkotói felelősség háritása. A bírói gyakorlat szabályozás híján a kártérítési jog (Ptk. 6:519. §) eszközeivel kompenzálja a tulajdonosokat, ami viszont a beruházók (például mobiltelefon hálózatokat üzemeltető cégek) számára teszi tervezhetetlenné a működést, miközben elmossa a jogszerű és jogellenes magatartások közötti dogmatikai határokat. A megoldást egy olyan átfogó kártalanítási szabályozás (vagy a kisajátítási rezsim kiterjesztése) jelentené, amely világos különbséget tesz a jogellenes károkozás (kártérítés) és a közérdekű, de kárt okozó jogszerű korlátozások (kártalanítás) között. Csak így lenne biztosítható, hogy a technológiai fejlődés és a közérdek érvényesülése ne a tulajdonosok egyoldalú, ellentételezés nélküli áldozatvállalásán alapuljon.

Az államnak a jogalkotásért való felelőssége továbbá a mai napig nyugtalanító probléma a magyar jogban. Bár a Kúria gyakorlata nyugvóponttra jutott abban, hogy a jogalkotás alkotmányellenessége a kártérítési igény előkérdése, azt az ellentmondást a gyakorlat nem tudja kiküszöbölni, amely az állam számonkérhetősége iránti társadalmi igény és a jogalkotói magatartás jogellenesként való tételezése, továbbá a jogalkotó polgári jogi jogalanyiségének a hiánya között feszül. Jogalkotóként ugyanis az állam közjogi tevékenységet végez, így nem vehet részt magánjogi jogviszonyban. A megoldás erre a helyzetre egy állami kártalanítási rendszer bevezetése lenne.

7. Eljárási jogi összefüggések

A jogtudomány egyik régi, mégis mindmáig talán legkevésbé feltárt területe az anyagi jog és a polgári eljárási jog (alaki jog) közötti strukturális kapcsolat természetete.²³ A klasszikus elhatárolási kísérletek gyakran úgy mutatják be ezt a két területet, mint a jogrendszer két különálló, önálló belső logikával bíró testét. Ezzel szemben a modern jogdogmatika egyre inkább afelé hajlik, hogy egyetlen egységes rendszer két egymást kölcsönösen feltételező, egymást megtámasztó tartóelemről beszéljünk. Ez a kérdés messze túlmutat a teoretikus öncélúságon; közvetlen hatással van a mindennapi jogalkalmazásra, a perek kimenetelére és a jogkereső közönség pozíciójára. Számos olyan alapvető jogintézményünk van ugyanis,

²³ Erre irányuló kísérletek voltak, de ez a gondolkodás végül nem bontakozott ki megfelelően. NIZSALOVSZKY ENDRE: *Az anyagi magánjog és a perjog. Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből.* 5/7. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1942.

amelyek esetében nem lehet határvonalat húzni az anyagi jogi és az eljárásjogi jelleg között. Ilyen például az elévülés intézménye. Ha az elévülést tisztán anyagi jogi természetűnek tekintjük, akkor az csupán megszünteti a követelés állami úton való kikényszeríthetőségét, miközben a követelés mint bírósági úton nem érvényesíthető, de érvényesen teljesíthető kötelelem (*naturalis obligatio*) fennmarad. Ha viszont eljárásjogi akadályként tekintünk rá, akkor az a perbeli igényérvényesítést gátló abszolút vagy relatív korláttá válik. Hasonló dilemmát vet fel a bizonyítási teher allokálása. Azok a szabályok, amelyek meghatározzák, hogy a perben melyik félnek kell bizonyítania egy adott tény fennállását vagy hiányát, nem csupán eljárásjogi technikát nyújtanak a bírói döntés megalapozásához, hanem a kockázattelepítés anyagi jogi eszközeit is jelentik, amely közvetlenül eldönti a felek anyagi jogi pozícióját már a per megindítása előtt.

Az eljárási jog hagyományos, statikus felfogása szerint az eljárási jog az anyagi jog érvényesülésének technikai keretrendszere; egyfajta másodlagos „eszköz” az alanyi jogok érvényesítéséhez. Ezzel szemben a dinamikusabb, instrumentális megközelítések szerint az anyagi jog valójában nem más, mint a jogalkotó által a bíróhoz intézett parancsok összessége, amelyek a peres eljárásban, a bírósági döntés által válnak valódi, kézzelfogható alanyi joggá. Ez a felismerés az anyagi és eljárásjog elválaszthatatlan kapcsolatára mutat rá, és felveti ezt a kérdést is, hogy az alanyi jogot a jogalkotó absztrakt normája hozza létre, vagy valójában a bíróságnak a konkrét döntése konstituálja.

A kártérítési perek egyik kritikus pontja a kár mértékének megállapítása. A joggyakorlatban szinte reflexszerű az a megközelítés, hogy a kár meghatározására a bíróság igazságügyi szakértőt rendel ki, majd a szakértői véleményben szereplő összeget ítéli meg anélkül, hogy egyértelműen szétválasztaná a megtérítendő kár meghatározása során a ténykérdéseket és a jogkérdéseket. Ez a gyakorlat aggályos, mert elfeledkezik arról, hogy a kár nem fizikai vagy matematikai realitás, hanem normatív jogi fogalom. Így a kárt (például helyreállítási költség vs értékcsökkenés) a bíróságnak kell meghatároznia, a szakértő feladata a mérték meghatározására korlátozódik. A polgári perben a feladatok megosztása elvileg tiszta: a szakértő feladata a ténykérdések meghatározása (így például a fizikai sérülések feltárása, a piaci árak és adatok összegyűjtése vagy a matematikai modellek futtatása). Ezzel szemben a jogkérdések eldöntése, így annak meghatározása, hogy a felmerült hátrány a Ptk. szerint megtérítendő kárnak minősül-e, a kárszámítás melyik jogi módszerét kell alkalmazni, vagy fennáll-e a jogi okozati összefüggés, a bíróság kompetenciája.

Ha a bíróság kritikátlanul, jogi szűrő nélkül veszi át a szakértő által alkalmazott kárszámítási módszertant, akkor a jogalkalmazó *de facto* kiszervezi a bírói hatalmat egy nem jogi hivatásrendbeli szereplőnek. Nem a szakértő feladata eldönteni,

hogy a kár távoli, előre nem látható következményei kizárhatók-e, vagy hogy az okozati összefüggés láncolata hol szakad meg jogi értelemben. A kár megállapításának módszertana tehát nem a bizonyítás szabadon mérlegelhető tárgya, hanem egy olyan normatív jogkérdés, amelyet a bíróságnak kell meghatároznia és kontrollálnia.

A kártérítési felelősség érvényesítése során a legfőbb gyakorlati akadályt szinte mindig az információhiány és a bizonyítási bizonytalanság jelenti. A jognak el kell döntenie, hogyan és milyen eszközökkel osztja meg a felek között ezt a bizonytalanságot, azaz ki viselje a bizonyítatlanság kockázatát. A bizonyítási teher megosztása és megfordítása alapvetően három szinten történhet meg. Anyagi jogi úton, amire jó példa lehet a Ptk. 6:519. §-a, amely a felróhatóság hiányának bizonyítását *ex lege* a károkozóra telepíti (kimentési bizonyítás). Eljárásjogi úton, mint ahogy a Pp. 265. §-a rögzíti ugyan a bizonyítási kötelezettség általános szabályait, de egyúttal kaput nyit a bizonyítási teher eljárásjogi enyhítésére vagy megfordítására, ha a tényállítás bizonyítása az egyik fél számára objektíve lehetetlen, míg a másik fél számára a releváns bizonyítékok rendelkezésre állnak. Továbbá bírói gyakorlat útján, ami azt jelenti, hogy a bíróságok eseti döntéseikben gyakran alkalmazzák a bizonyítás megkönnyítését olyan esetekben, ahol a károsult strukturális információhátrányban van, mint például az orvosi műhibaperekben vagy a bonyolult technológiai rendszerek üzemeltetése során keletkező kártérítési igények kapcsán.

A Pp. új, szigorúbb eljárásjogi rendszerében a per tárgyának meghatározása és a jogerő terjedelme szervesen összekapcsolódik az anyagi jogi alapokkal. A keresettel érvényesített jog fogalmát a Pp. 7. § 11. pontja határozza meg, mint azt az alanyi jogot, amelynek érvényesítését az anyagi jogi jogszabály biztosítja. A Pp. 170. § (2) bekezdés *b)* pontja szerint a felperesnek a keresetlevél érdemi részében kötelezően fel kell tüntetnie az érvényesíteni kívánt jogot a jogalap megjelölése útján. A jogalap a törvényi definíció (Pp. 7. § 8. pont) szerint nem más, mint az az anyagi jogi jogszabályi rendelkezés, amely az alanyi jogot közvetlenül keletkeztető tényeket meghatározza, és annak alapján az igény támasztására feljogosít. Ez a megközelítés közvetlenül determinálja az ítélt dolog (*res iudicata*) terjedelmét is. A Pp. 360. §-a alapján a jogerő beállta megakadályozza, hogy ugyanazon jogalaptól eredő, ugyanazon jog érvényesítése iránt újabb pert indítsanak a felek. Ha a jogalapot a perben túl szűken vagy éppen túl tágan határozzuk meg, az drasztikusan érinti a felek későbbi perindítási lehetőségeit.

A gyakorlatban a jogalap azonosítása és lehatárolása rendkívül nehéz feladat elé állítja a jogalkalmazót. Kártérítési igények érvényesítése során a jogalap meghatározása többretegű dogmatikai szerkezetet mutat. Megjelölhető jogalapként az általános deliktális felelősséget kimondó generálklauzula (Ptk. 6:519. §); ha a kár

speciális körülmények között keletkezett, akkor a speciális felelősségi alakzat is (például a fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősséget – Ptk. 6:535. §). Szóba jöhet továbbá a teljes kártérítés elvét és a kár elemeit kimondó szabályokra (Ptk. 6:522. §) való hivatkozás is. Ha a felperes tévesen jelöli meg a jogalapot, például deliktuális kártérítést kér szerződésszegéssel okozott kár megtérítése helyett, a bíróságnak a Pp. anyagi pervezetési kötelezettsége keretében közre kell működnie a helyes jogalap tisztázásában. Ennek elmaradása eljárás jogi okokból eredményezheti a felperes számára a per elvesztését, miközben a felperes anyagi jogi pozíciója egyébként teljesen megalapozott lett volna.

A kártérítési felelősség anyagi jogi és eljárás jogi kapcsolódásainak vizsgálata egyértelműen rávilágít arra, hogy a két jogág merev, doktriner elválasztása mesterséges és veszélyes absztrakció. Az anyagi jogi jogosultságok (mint a követelés vagy a kárigény) nem létezhetnek az őket hordozó és érvényesítő eljárásjogi eszközök (mint a perindítás, a bizonyítási teher szabályai vagy a választottbírói út) nélkül. A kár fogalmának meghatározása során a jogi hivatásrendi szereplőknek vissza kellene venniük a kezdeményezést a szakértőktől: a kárszámítás módszertana nem tisztán technikai-ténybeli kérdés, hanem normatív jogkérdés. Az információhiány és a bizonytalanság kezelése (a bizonyítási teher és az esély elvesztésének tana) olyan anyagi jogi és eljárásjogi hibrid intézmények, amelyek alapvető igazságossági kérdéseket döntenek el a kockázatok felek közötti megosztásával.

A Pp. dogmatikája a jogalap pontos megjelölésével és a keresettel érvényesített jog fogalmával szorosabb fegyelmet kényszerít a jogalkalmazásra, de ehhez a bíróságok aktív, értő anyagi pervezetésére is szükség van. A modern kártérítési jog csak akkor tud hatékonyan és igazságosan működni, ha a jogalkalmazó felismeri az anyagi és az alaki szabályok szerves egységét, és a peres eljárást nem az anyagi jogtól elszigetelt technikai játéktérként, hanem annak közvetlen érvényesülési közegeként kezeli.

8. Felelősség és biztosítás

A károk tömegességére a leginkább adekvát megoldásnak a biztosítás térnyerése tűnik a biztosítással szemben, mert a biztosítás nemcsak allokálja, hanem egyúttal porlasztja is a kockázatokat a társadalomban. Olyan felelősségi alakzatok, mint a termékfelelősség, szintén kötelező biztosítási modellel írhatók le. A magyar jogi szakirodalomban is felmerült az az elképzelés, hogy egy átfogó biztosítási rendszer általános kockázatmegosztási rendszert biztosíthatna a társadalomban, felváltva ezzel a kártérítési felelősséget. Sólyom László mutatott rá, hogy a kártérítési felelősség hagyományos szerkezete fokozatosan eltűnik, és egy új, biztosításon alapuló

kockázatmegosztási rendszerré alakul át.²⁴ A biztosítások terjedésének tendenciája bizonyos konkrét területeken, például a gépjárművekre vonatkozó kötelező felelősségbiztosítási rendszer esetében, kétségtelenül megfigyelhető. Az ilyen rendszerek megváltoztathatják a kockázatmegosztást az általuk fedezett károk tekintetében, de nem feltétlenül változtatják meg a felelősség szerkezetét. Továbbra is a biztosított károkozó felelőssége képezi az alapját annak a kötelezettségnek, hogy a biztosító-társaság kártérítést fizessen az áldozatnak. Ez mindig szoros kapcsolatot teremt a biztosítás és a kártérítési felelősség között. Ráadásul a szabályozás által előírt törvényes átruházás eredményeként a biztosítótársaságnak mint az áldozat jogutódjának, joga van érvényesíteni a kártérítési igényt a kárt okozó személlyel szemben. Ilyen esetekben a biztosítótársaság igényének alapja ismét a felperes felelőssége. Így úgy tűnik, hogy ha a társadalomban működő kockázatmegosztási rendszer meg kívánja őrizni azt a megelőző hatást, amely, a felelősséget alátámasztó elv szerint, a kártérítési jog közvetett funkciója, akkor a biztosítás nem nyújthat megoldást a felelősségi jog helyett, hanem csupán a kockázatmegosztás egyfajta közvetítő eszközeként szolgálhat. A biztosítás fedezetet nyújthat az áldozatok számára annak biztosítására, hogy veszteségüket megtérítsék, de ez nem jelenti azt, hogy helyettesíthetné a felelősségi rendszert. A szocialista korszakban a széles körű állami egészségbiztosítási rendszer a személyi sérülések esetében alternatív kockázatmegosztást biztosított a kártérítési joggal szemben, és ez ma is így van. Személyi sérülés vagy egészségromlás esetén csak az állami egészségbiztosítás által nem fedezett károkat ítéltetik meg az áldozatnak a kártérítési jog alapján. Ez azt jelenti, hogy ilyen esetekben az állami egészségbiztosítás is része a kockázatmegosztási rendszernek.

9. Összegzés

A kártérítési felelősség fejlődéstörténetét és jelenkori kihívásait áttekintve egyértelművé válik, hogy a deliktuális felelősség klasszikus, magatartásalapú és preventív fókuszú paradigmája alapvető átalakuláson megy keresztül. A technológiai forradalom, a digitalizáció és a komplex, hálózatosodott társadalmi-gazdasági viszonyok mindinkább háttérbe szorítják az egyéni felróhatóságon és a magatartás-szankcionáláson alapuló megközelítést. A kártérítési jog elsődleges funkciója, Marton Géza szellemiségéhez visszakanyarodva, egyre határozottabban a közvetlen kockázattelepítési mechanizmussá válás irányába tolódik el. Ebben az új környezetben a felelősség már nem feltétlenül egy, szubjektíve felróható emberi mulasztáshoz kapcsolódik, hanem a különböző tevékenységekből fakadó externáliák

²⁴ SÓLYOM LÁSZLÓ: *A polgári jogi felelősség hanyatlása*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977. 29.

igazságos és gazdaságilag racionális elosztásához. A bíróságok a nyitott és rugalmas szabályok konkretizálásán keresztül, ténylegesen társadalmi értékeket közvetítenek és mérlegelnek, ahol a gazdaságilag „legolcsóbb teherviselő” (cheapest cost avoider) elve, a kockázat-internalizáció és a társadalmi igazságosság szempontjai jelölik ki a határokat.

A modern komplex rendszerek – a mesterséges intelligencia autonóm működése, valamint a globális online kereskedelmi platformok *de facto* szabályozó szerepe – által generált információhiány és bizonyítási bizonytalanság kezelése elkerülhetetlenné teszi az anyagi jog és az eljárásjog szerves összetartozásának az elismerését. A lineáris ok-okozati láncolat megszakadása, az algoritmusok átláthatatlansága és az adatok felletti aszimmetrikus rendelkezési jog nem oldható fel a hagyományos bizonyítási sztenderdek merev alkalmazásával. A megoldás a kockázat és az információhiány tudatos eljárásjogi és anyagi jogi allokációjában rejlik: a bizonyítási szükséghelyzet (Pp. 265. §) mint eljárásjogi eszköz, a dokumentációs mulasztások kockázattelepítő hatása, valamint az esély elvesztésének (loss of chance) arányos, valószínűségi alapú kompenzációs modellje mind azt bizonyítják, hogy a kártérítési igény megalapozottsága nem szakítható el a perbeli jogérvényesítés lehetőségeitől és korlátaiktól.

Ugyanakkor a kártérítési jog „végső menedékként” való alkalmazása komoly alkotmányos és dogmatikai feszültségeket hoz felszínre a jogalkalmazásban. Amikor a jogrendszer más területein, például a közérdekű tulajdonjog-korlátozások (távvezetékek, átvívtornyok) vagy a szakmai mulasztásokból fakadó esélyvesztések (ügyvédi határidő-mulasztások) terén szabályozási és kompenzációs hiányságok keletkeznek, a bíróságok gyakran kényszerpályára kerülnek. A társadalmi igazságosság iránti igény arra kényszeríti a jogalkalmazót, hogy a deliktuális felelősség általános szabályának (Ptk. 6:519. §) a dogmatikai kereteken túlmutató alkalmazásával, jogalkalmazási kerülőutakon keresztül foltozza be a jogrendszer szabályozási hézagait. Ez a gyakorlat azonban elmosza a jogszerű (kártalanítást igénylő) és a jogellenes (kártérítést megalapozó) magatartások közötti dogmatikai határvonalat, és kalkulálhatatlan terhet ró a gazdasági szereplőkre.

A felelősségi jog jövője és fejlődési iránya éppen ezért nem a klasszikus magánjogi dogmatika lebontásában, hanem tiszta, de a társadalmi valósághoz, a gazdasági és technológiai fejlődéshez, továbbá a társadalompolitikai igényekhez jobban igazodó dogmatikai kategóriák kialakításában és a biztosítás, valamint a felelősség viszonyának tudatos kezelésében rejlik. Szükség van az eljárásjogi eszközök tudatos és koherens alkalmazására, másrészt a jogalkotó által biztosított, tiszta közjogi kártalanítási rezsimek és az állami jogalkotói felelősség adekvát kialakítására. A technológiai és társadalmi fejlődés által generált új típusú kockázatokat a jognak úgy kell elosztania, hogy a sérülékeny egyéni jogok és a társadalmilag kiemelten védett értékek (az élet, az egészség és a tulajdon) védelme ne az innováció elfojtá-

sához, de ne is a károsultak egyoldalú, kompenzálatlan áldozatvállalásához vezessen. A magánjog és az eljárásjog csak egyetlen egységes, egymást kölcsönösen feltételező rendszerként képes megfelelni ennek a kihívásnak.

Felhasznált irodalom

- JOHN C. P. GOLDBERG – BENJAMIN C. ZIPURSKY: *Recognizing Wrongs*. Cambridge – London, Belknap Press – Harvard University Press, 2020. 29.
- F. PATRICK HUBBARD: Allocating the risk of physical injury from “sophisticated robots”: Efficiency, fairness, and innovation. In: RYAN CALO – A. MICHAEL FROOMKIN – IAN KERR (eds): *Robot Law*. Edward Elgar, 2016. 25–50., 25. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781783476732.00009>
- HELMUT KOZIOL: Das bewegliche System: Die goldene Mitte für Gesetzgebung und Dogmatik. *Austrian Law Journal*, 2017. (3), 160–182., 160.
- NANCY S. KIM: *Consentability: Consent and Its Limits*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- COSIMA MÖLLER: Haftungskonzepte im römischen Deliktsrecht. In: SABINE GLESS – KURT SEELMANN (Hrsg.): *Intelligente Agenten und das Recht*. Nomos, 2016. 119–140.
- NIZSALOVSKY ENDRE: *Az anyagi magánjog és a perjog. Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből*. 5/7. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1942.
- PRIBULA LÁSZLÓ: Pótolható-e orvosi kártérítési perekben az egészségügyi dokumentáció hiányossága tanúvallomással? *Med. Et Jur.*, 2018. (2), 4–8.
- PUSZTAHELYI RÉKA: Emberi döntéshozatalt segítő, illetve kiváltó mesterséges intelligencia alkalmazásával okozott károkért való felelősség. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020. (3), 132–139.
- NEIL M. RICHARDS – WILLIAM D. SMART: How should the law think about robots? In: RYAN CALO – A. MICHAEL FROOMKIN – IAN KERR (eds): *Robot Law*. Edward Elgar, 2016. 3–22., DOI: <https://doi.org/10.4337/9781783476732.00007>
- JUSTIN STEINBERG: *Dante and the Limits of the Law*. Kindle Edition. Chicago, University of Chicago Press, 2013.
- SIMON SINEK: *Start With Why*. London, Penguin Books, 2011. 20.
- SÓLYOM LÁSZLÓ: *A polgári jogi felelősség hanyatlása*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.
- WANNES VANDENBUSSCHE: Dealing with Evidentiary Deficiency in Tort Law. *The International Journal of Procedural Law*, 2019. (1), 50–75.
- VARGA ISTVÁN (szerk.): *A Polgári Perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. Budapest, HVG-ORAC, 2018.
- WALTER WILBURG: *Entwicklung eines beweglichen Systems im Bürgerlichen Recht*. Graz, Kienreich, 1950.
- WALTER WILBURG: Zusammenspiel der Kräfte im Aufbau des Schuldrechts. *AcP*, 1964. (4), 346–379., 364.

Abstract

RECENT TRENDS IN TORT LAW

Liability for damages is the most dynamically developing area of civil law and, in fact, the very cradle of civil law. The history of liability for damages can be traced back to the laws of the Sumerian king Ur-Nammu (2100–2050 BC), who prescribed penalty in his code of laws for causing personal injury as defined therein. It is generally accepted that where there is a right, there is also a remedy that can be enforced in the event of a breach of that right. The reverse is also true: where there is an enforceable remedy, there is also a right. The determination of liability for damages thus defines the protected rights and, consequently, the legally protected interests and values. At the same time, liability for damages is primarily a risk allocation mechanism. Liability for damages is increasingly functioning as a risk-management mechanism designed to eliminate externalities, pushing the sanctioning of culpable conduct into the background. This also paves the way to finding the responses to the challenges posed by technological progress. There is a growing need for the conscious and mutually reflective application of the tools of substantive and procedural law, particularly in cases where the risk of information asymmetry or lack of information should be allocated. The use of liability for damages as a last resort erodes the dogmatic boundaries of liability for damages, whilst responding to a genuine social need and pointing at regulatory gaps.

Keywords: *tort law; liability for damages; substantive law and procedure; technological development; the impacts of social change in tort law*